

Дуже важним є ствердження автора, що передчасна любов перешкаджає, щоб характер молодця скристалізувався, щоб хлопець змужнів і став справжнім мужчиною (стр. 43). Причина явища, що сьогодні шораз то рідше стрічається справжніх мужчин, справжніх індивідуальності і характери, безперечно в великій мірі лежить в передчасній любові молодих хлопців, що стоїть на перешкоді в їх правильнім й належнім дозріванню та мужнінню. Дівчата ж, виховані коєдукаційним способом, тратять часто деякі собі властиві ціхи і стають т. зв. дівчурами (стр. 82).

Не менше важним є ствердження, що „єдиним мотивом духової сили, що поконала би всі навали пристрасти, це випливає з живої віри признання Божої заборони (стр. 31).

Наприкінці годиться завважити, що сам переклад знаного поета й нашого шановного співробітника В. Лімниченка добрий, мова гарна, місцями поетична. Зокрема вдатними являються переклади наведених віршів (стр. 53 і 55). Перекладчик підшукує кращі слова укр. мови, яких рідше вживається в буденнім життю, як задовілля, потурає, хіть, гомін, наокіль, одчай і т. п. Все ж таки вкралось кілька слів що раз менше або зовсім неживаних в літер. мові як доперва (зам. щойно), на протязі (зм. впродовж), тоска (зм. туга), свої молодости (зм. своєї) і т. п.

Довідуємося, що „Марійське Т-во Молоді“ задумує видати наче доповнення до цієї книжечки того самого автора „Ти й він“. Нетерпеливо ждемо на другу книжечку.

Володимир Залозецький.

Оформлення консервативного світогляду.

I.

Ніколи так сильно не відчувають громадянства потреби оформлення світогляду, як в часах катастрофічно-переломових. Безнадійний хаос, що все родиться на згарищах та руїнах пережитих і спорохнявілих форм громадського життя, збуджує інстинктивно жаждобу витворення нового духового — а за тим і матеріяльного порядку речей. І так сам хаос містить уже в собі зародки-фермент нового космічного порядку.

Завалився і ось ще довалюється перед нашими очима на зовні ніби то могутній будинок матеріяльної секуляризованої європейської культури. Фундаменти його ставили батьки ренесансу, які гордим чолом видвинули супроти гієрархічних основ середньовіччя автономізм людського розуму, досліду, незалежної волі й виповіли боротьбу „темним, варварським силам“ середньовіччя... І по протиреформаційній реакції — наступає знов утеча

від трансцедентних основ духово-релігійного наставлення — нова секуляризація охоплює всі ділянки людської творчості та людських змагань — але усе без тієї прометейської очайдушности, якою відзначався ще ренесанс. Для людини ренесансу наука, мистецтво були ще засобами для особистого досконалення, для виховання індивідуальностей, для плекання усяких геройських, на взірцях античних опертих прикмет тіла і духа — для людини новочасної зворот від трансцеденту до свідськості була нічим іншим тільки заспокоєнням її матеріальних, тілесних природних інстинктів... Отже критерієм різниці між століттями і добами, які визнають певний духово-релігійний порядок (прим. середньовіччя, протиреформація) а добами, які його не визнають (ренесанс, новочасна доба аж до сучасного перелому) є в однім випадку визнаванням якихось трансцедентних, отже на позитивній релігії опертих законів — в другім випадку опрокинення тих законів. Коли назвемо ці два від себе відмінні погляди на світі один космічно-релігійним, а другий індивідуалістично-хаотичним — то, здається мені, зможемо їх тим самим ясно очеркнути й ясно від себе відділити. Чим отже цей космічно-релігійний і цей індивідуалістично-хаотичний світогляд від себе різняться?

II.

Космічно-релігійний світогляд є світоглядом універсальним. Не людина, не її розум, не її воля тільки і виключно кермують всіми явищами — але поза людиною, її розумом та свобідною волею є ще тривкі надприродні, релігійю объявлені закони, що кермують всіми космічними явищами. Космічно-релігійний світогляд переносить отже причину всіх явищ поза людину в сферу метафізичну і в сферу трансцедентну і тим самим цей світогляд не є світоглядом антропоцентричним — а універсальним. Отже вся ціль людського життя не лежить тільки в людині самій, не лежить тільки в поширенні природних людських сил на її оточуючий світ — а лежить в досягненню певної гармонії з тими відвічними не людськими і не природними — а надлюдськими, надприродними божими законами. Сила такого світогляду лежить в його універсалізмі, лежить у сталому і непохитному стремлінню до цієї гармонії з надприродними законами божими, які дають людині містичний ідеалізм та огонь віри, які пхають людину на жертви, на побороення власного егоїзму, на піднесення себе поза себе, ба навіть на віддання життя за загальні неособисті справи. Глибокими слідами записався цей космічно-релігійний світогляд в історії європейського людства. Всі вартості, які витворили в тяжких змаганнях цілі генерації всіх європейських націй, вийшли кінець кінців з тих періодів людської історії, котрі визнавали цей космічно-релігійний та універсальний світогляд. Всі твори людського духа, які перетривали віки і носять пятно вічності в собі, всі інституції державні, політичні та церковні, що на них опирається ціле європейське життя — вони всі повстали з цього універсально-релігійного світогляду. „Тільки тоді,

коли життя матеріальне, державне, керується незмінливими і вищими від людських законами Бога, і коли віра в Бога і любов до Нього не дозволяють людям знайти всю ціль свого існування в матеріальному, земному, тілесному, можна весь час в людській матеріальній боротьбі за поширення життя, за владу, за державу, містичне захоплення піддержувати^{*)}.

З природи хаотичні, неопановані, індивідуалістичні та егоцентричні людські хотіння спрямовує в один напрям напруженої та творчої волі і витворює форми космічно-гієрархічного ладу — тільки на позитивній релігії опертий містицизм. Отже коли йде про витворення певного космічного порядку речей в громадському життю, то воно може наступити тільки через оформлення певного духового світогляду ідеалістичним містицизмом даної позитивної релігії.

III.

Може найсильніше віддалилося від основного християнського космічно-релігійного світогляду XIX. століття. Замість одного, всіх обов'язуючого космічно-універсального світогляду повстали найрізномірніші секти та ереси, подібно як прим. на склоні упадку космічного поганського ладу — порядку античного поширилися найрізномірніші орієнтальні культу Мітри, Зороастра з їх магічним східним містицизмом.

На місце одного всеобов'язуючого універсального на довговічній традиції опертого християнського світогляду — світогляду не якоїсь одної суспільної касты, котрій вона цей світогляд забезпечує упривілейоване місце через освячення необмеженого панування її над другими — піднімаються різні секти з вірами з індивідуалістичним та хаотичним характером, як прим. соціалізм, марксизм і націоналізм як вирази хотінь поодиноких суспільних груп — які саме тим групам хочуть забезпечити їхнє необмежене панування над другими суспільними верствами. Там універсалізм і загальні всіх обов'язуючі моральні та етичні норми — тут індивідуалізм, аморальність і безетичність. Там ідеалістичне напруження й ірраціональна віра — тут егоїзм та раціональна наука як засоби для досягнення певних цілей не загальних, а цілей, чи то індивідуальних, чи певних груп суспільних (партій клів і т. д.) Там визнання певного космічного, на ustalених, історичним досвідом освячених і випробованих законах, опертого загального порядку речей (космічно-універсальний гієрархічний світогляд) — тут на все змінливих наукових доктринах опертий суб'єктивний хаотичний світогляд, що весь ірраціональний, космічний лад відкидає.

Не улягає сумнівові, що якраз сучасний світ увійшов в фазу найтяжчої боротьби між тими двома собі, зовсім протилежними поглядами на світ і що від побіди одного з тих світоглядів за-

*) Пор. В. Липинський: Релігія і Церква в історії України Львів 1933• стр. 29.

лежить вся будучність або загибель європейського людства. Отже не можуть ці незвичайно важливі проблеми бути байдужі і для нашого громадянства. Коли воно хоче з тієї загальної кризи вийти всеціло життєздатним організмом, тоді тяжить на провідниках того громадянства дуже важкий обов'язок ясної й отвертої розв'язки тих питань та громадських проблем.

IV.

Якщо б державні мужі західно-європейських націй в їх переломових хвилях, коли рішалася судьба їх країв прим. Кавур в хвили італійського рісорджімента, Бісмарк перед проголошенням німецького цісарства або Кромвель перед англійською революцією, не були мали ясного образу їхнього хотіння, не уміли були б цей образ вщипити сучасному їм поколінню, не зуміли б виховати своїх сучасників до послуху цьому образіві ідеї — то ледви чи їх заміри та громадсько-державні реформи були б могли здійснитись. В тих переломових хвилях рішали не тільки обчислення реальних даних, знання обставин, дані зовнішно-політичні і більш або менш сприятне використання тих реальних даних — а рішали не менш моменти ясного усвідомлення ірраціонального громадського хотіння тих мужів.

Тому оформлення того ірраціонального хотіння в ясных образах-ідеях, т. з. усвідомлення собі світогляду, який перетворює сирі „реальні дані“ в космічний лад — порядок ідей — а за ними і реальних діл є одним з найважливіших проблем всякого громадського життя, а тим паче нашого, яке в наслідок браку традиційних точок опору політичного і релігійного порядку, себто без власного консерватизму в загальному хаосі може цілковито в ніщо розплистися.

Щоби отже такі точки опору знайти, щоби їх в минулому нашому відсвіжати і щоби тим нашу теперішність оживити і майбутньому творчий розгін надати, треба ясно й отверто без задніх думок визнати один з тих світоглядів, треба своє ірраціональне хотіння на один позитивно-творчий шлях направити, одну ідею-образ за своє невідкличне знамя прийняти.

V.

Треба в тяжкім змаганню зі собою з думками, інстинктами і почуваннями рішитися вступити на один з тих шляхів: універсально-космічний, освячений християнською релігією, чи індивідуалістично-хаотичний, пропагований ріжними антихристиянськими соціалістичними, марксистичними чи націоналістичними сектами та ересями.

Не даймося заякати тим, що все, що нині поступове — мусить належати до якоїсь з тих сект. Що християнська релігія видумка темного середньовіччя! Що в добі машин, авта і радія релігія це анахронізм, це старий заржавілий реквізит!

Бо чи не завстидається кожний поступовець, коли порівнає хоч найбільш раціональну модерну машину, як вислід сучасного

практицизму і як вислів змеханізованої бездушної культури нашого століття з видвітом цехів середньовічних, з тими кам'яними свідками архітектури середньовічної, готичкими чи византійськими катедрями, творами найбільш розвиненої мистецької культури?

Або коли порівнає демократичного „ретора“ й засоби його політичної боротьби, демагогію і модерну пресу — зі середньовічним лицарем, котрого матеріальна сила це — меч, а духова — ірраціональна віра в божі закони..

І не даймо вмовити в себе, що без того одуховлення і поглиблення світогляду на основах християнської релігії і без піднесення етичного і морального рівня громадянства — якимись хоч найбільш фанатичними кличами і поривами зможемо оздоровити наше громадське життя. Безплідним і сліпим остане кожний фанатизм і кожне до „червоности“ розярене почування, — коли воно не спалахне творчим вогнем любови, а буде живитися тільки їддю демонічної ненависти. Нагадуються слова залізного канцлера Бісмарка „Пімста не є ділом божим! бо гнів та ненависть є злими дорадниками в політиці і я молю Бога, щоби наслав на мене покору й примирість“.

VI.

Консервативний світогляд, опертий на основах християнської релігії — є чимсь так незвиклим для наших націоналістичних поступовців, — що вони уважають його або чимсь давно пережитим і непотрібним і в наслідок цього реакційно шкідливим, або добачують в нім якийсь підозрілий опортунізм. Коли творчий консерватизм, чи то в сфері релігійній, чи в сфері громадській є явищем реакційним, то мусіли би ми признати, що всі європейські нації є націями реакційними. Бо нема такої західно-європейської нації без такого обмежующого поступу (хоч би він був не знати як сильно націоналістичним) консерватизму і не треба тут вказувати аж на примір клясичної країни консерватизму..

І ті самі західно-європейські країни учать нас, що дійсний творчий релігійний чи громадський консерватизм є запереченням всього опортунізму, хоч би тому, що він зберігає і континуує не якийсь агрегатний стан — а все це, що було живучого, світлого, патріотичного, взнеслого в традиції даного краю.

В духовім громадськім організмі нема якихось монополій на найбільш „національно-інтегральне“ представництво, бо кожний сповняє свій громадський обовязок (коли він сповнює його сумлінно) так як його уміє, відповідно до свого громадського темпераменту й ірраціонального хотіння. Отже не можна прим. уважати опортунізмом все це, що лежить поза ріжними „маґами“ націоналізму, їх довговічними випадками з „безпечної львівської фортеці“ проти примар нині неіснуючої „білої російської небезпеки“ й її невидимим фронтом, тільки щоби тримати в розбурханню націоналістичні пристрасті..

Також забувається, що зберігання певних творчих вартостей вимагає нероз'язного більшого напруження чим виладовування за всяку ціну своїх неогомованих енергій — або демагогічне грання на тих неоформлених хаотичних почуваннях.

Позитивне громадське будівництво поступає черепашиним ходом і є вислідом великих напружень волі й розуму цілих генерацій і не дає зразу на зовні ніяких блискучих ефектів. Його можна би порівняти з камяним будівництвом: вони ростуть поволі зі знанням архітектів, згори усталеного пляну, відповідного добору матеріялу, терену і... вимагають довгої, впертої та організованої боротьби з противною природою.

Натомість дуже скоро повстають ріжні „всенародні, масові“ фаерверки. Їх можна би порівняти з розташованням шатер в таборі. В мить такі шатра порозставляювані, без значного напруження, без знання, без добору й обробітки матеріялу, на якімнебудь терені. І ось... уже маячать хоруговки, уже грають сурми, уже перед нами пишається пестра кольористична картина.

Але мурована будівля стоїть століттями та генераціями — хоч її початок дуже прозаїчний і мало ефектовний — а таборі шатра з їх пестрим, притягаючим, романтичним початком побудовані тільки на... години... дні...

Отже не можна називати повільну й утяжливу консервативну громадську працю опортунізмом — тому тільки, що вона не потурає хвилиним емоціям, або тому, що вона радить мужно ті емоціональні подражнення гамувати і на громадсько-творчу працю обертати.

Бо на чімсь твердішим повстають сильні громадські організми, чим на... емоціях, ілюзіях і сліпих фанатизмах, коли їх до того ще нічого ясного не оформлює.

Степан Смалъ Стоцький.

Українська мова.

Її початки, розвиток та характеристичні її прикмети.
(Докінчення).

І наслідки реформації в західній Європі далися відчуті серед українського народу. Пішли й інші, ліпші, частіші переклади Письма Святого (Пересопницька Євангелія 1556—1561, Крехівський Апостол 1560-их р., Євангелія Тяпинського 1570-их р., Новий Завіт Негалевського 1581), друкувалися полемічні розправи. Ширші шари цікавляться новими питаннями. Від того зростає книжкова і літературна продукція.

II). Річ ясна, що „руська“ (українська) мова, щоб могла служити своїм новим завданням, мова друкованої книжки, яка шукала як найбільшого збуту, мусіла зробитися більш приступ-